

RAQAMLI AVLOD TAFAKKURINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Navoiy viloyati Nurota tuman

40-umumta'lim maktabi psixologi

Baxromov Rajabboy Norqulovich

Annotatsiya

Mazkur maqolada zamonaviy axborotlashgan jamiyat sharoitida shakllanayotgan raqamli avlod tafakkurining psixologik xususiyatlari tahlil qilingan. Raqamli texnologiyalar, internet, ijtimoiy tarmoqlar va sun'iy intellekt vositalarining kundalik hayotga chuqur kirib borishi natijasida bolalar va o'smirlarning bilish jarayonlari, axborotni qabul qilish usullari hamda fikrlash strategiyalarida muayyan o'zgarishlar yuz bermoqda. Tadqiqot davomida raqamli avlod vakillarining diqqat, xotira, tafakkur, qaror qabul qilish va kommunikativ faoliyatidagi o'ziga xos jihatlar ilmiy manbalar asosida tahlil qilindi. Shuningdek, raqamli muhitning ijobiy va salbiy ta'sirlari hamda mazkur sharoitda shaxs rivojlanishining psixologik omillari yoritildi. Tadqiqot natijalari raqamli texnologiyalar inson tafakkurini tubdan o'zgartirmayotgan bo'lsa-da, axborotni qayta ishlash va undan foydalanish usullariga sezilarli ta'sir ko'rsatayotganligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: raqamli avlod, tafakkur, kognitiv jarayonlar, diqqat, xotira, internet, sun'iy intellekt, ijtimoiy tarmoqlar, axborot madaniyati, psixologik rivojlanish.

Kirish

XXI asr insoniyat tarixida axborot texnologiyalarining mislsiz darajada rivojlanishi bilan tavsiflanadi. Smartfonlar, internet, ijtimoiy tarmoqlar va sun'iy intellekt texnologiyalari kundalik hayotning ajralmas qismiga aylanganligi sababli yangi avlod vakillari avvalgi avlodlardan farqli ravishda mutlaqo boshqa axborot muhitida voyaga yetmoqda.

Psixologiya fanida bugungi yoshlar ko'pincha "raqamli avlod" deb ataladi. Ushbu tushuncha bolalik davridanoq raqamli texnologiyalar bilan o'ralgan holda ulg'aygan

avlodni ifodalaydi. Mazkur avlod vakillari uchun internet axborot manbai bo'lish bilan birga muloqot, ta'lim, o'yin va o'zini namoyon qilish vositasiga ham aylangan.

Shu sababli zamonaviy o'smirlarning tafakkur jarayonlari, axborotni qayta ishlash usullari va bilish strategiyalarini o'rganish psixologiya fanining dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Raqamli avlod fenomenining psixologik mohiyati

Raqamli avlod tushunchasi texnologiyalar bilan birga shakllanayotgan yangi psixologik va ijtimoiy xususiyatlarni ifodalaydi. Mazkur avlod vakillari katta hajmdagi axborot oqimi sharoitida yashaydilar va kundalik faoliyatining muhim qismini virtual muhitda amalga oshiradilar.

Avvalgi avlodlar axborotni asosan kitoblar, pedagoglar va an'anaviy ommaviy axborot vositalari orqali qabul qilgan bo'lsalar, raqamli avlod axborotni internet orqali tezkor izlash, saralash va qayta ishlash imkoniyatiga ega.

Natijada bilim olishning usullari, fikrlash strategiyalari va axborotni qayta ishlash mexanizmlarida sezilarli o'zgarishlar yuzaga kelmoqda.

Diqqat va axborotni qabul qilishdagi o'zgarishlar

Raqamli texnologiyalar ta'sirida diqqatning ishlash mexanizmlarida muayyan transformatsiyalar kuzatilmoqda.

Bugungi o'smirlar:

- bir vaqtning o'zida bir nechta axborot manbalari bilan ishlay oladilar;
- tezkor axborot almashuviga moslashgan bo'ladilar;
- vizual ma'lumotlarni tezroq qabul qiladilar.

Biroq axborot oqimining haddan tashqari ko'pligi diqqatning barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi ham mumkin.

Ayrim tadqiqotlar raqamli qurilmalardan haddan tashqari foydalanish uzoq muddatli diqqatni jamlash qobiliyatining pasayishiga olib kelishi mumkinligini ko'rsatmoqda.

Xotira va tafakkur jarayonlarining transformatsiyasi

Raqamli avlod vakillarida xotiraning funksional xarakteri o'zgarib bormoqda. Ular ma'lumotni eslab qolishdan ko'ra, uni qayerdan topish mumkinligini yaxshiroq biladilar.

Mazkur hodisa psixologiyada ayrim hollarda "raqamli xotira effekti" sifatida tavsiflanadi.

Shuningdek, o'smirlar:

- ma'lumotlarni tez qidiradilar;
- turli manbalarni taqqoslaydilar;
- qisqa formatdagi axborotni tezroq o'zlashtiradilar.

Biroq murakkab matnlarni chuqur tahlil qilish va uzoq muddatli konsentratsiyani talab qiluvchi faoliyatlarda qiyinchiliklar kuzatilishi mumkin.

Raqamli muhit va qaror qabul qilish xususiyatlari

Raqamli muhitda o'sayotgan yoshlar tezkor qaror qabul qilishga odatlanadilar. Internet va ijtimoiy tarmoqlardagi dinamik axborot oqimi ularda tezkor reaksiya ko'rsatish ko'nikmasini rivojlantiradi.

Shu bilan birga, ayrim hollarda:

- yuzaki tahlil;
 - shoshqaloq xulosalar;
 - tekshirilmagan axborotga ishonish
- kabi holatlar ham kuzatilishi mumkin.

Mazkur vaziyat tanqidiy fikrlash kompetensiyasini rivojlantirish zaruratini yanada kuchaytiradi.

Raqamli avlodning kommunikativ xususiyatlari

Kommunikativ faoliyat ham sezilarli o'zgarishlarga uchramoqda. O'smirlar kundalik muloqotning katta qismini virtual platformalarda amalga oshirmoqdalar.

Bu holat:

- global muloqot imkoniyatlarini kengaytiradi;
- axborot almashuvini tezlashtiradi;
- yangi ijtimoiy aloqalarni shakllantiradi.

Biroq ayrim hollarda jonli muloqot ko'nikmalarining sustlashuvi, empatiya darajasining pasayishi va ijtimoiy yakkalanish xavfini ham yuzaga keltirishi mumkin.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, raqamli avlod tafakkuri insoniyat taraqqiyotining yangi bosqichida shakllanayotgan murakkab psixologik hodisa hisoblanadi. Raqamli texnologiyalar bolalar va o'smirlarning bilish faoliyatini yangi imkoniyatlar bilan boyitayotgan bo'lsa-da, diqqatning tarqoqlashuvi, yuzaki axborot qabul qilish va tanqidiy tahlilning sustlashuvi kabi ayrim xavflarni ham yuzaga keltirmoqda.

Shu bois zamonaviy ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biri o'quvchilarda axborotni tanqidiy baholash, chuqur fikrlash va raqamli madaniyat ko'nikmalarini rivojlantirishdan iboratdir. Kelajakda raqamli avlodning muvaffaqiyati texnologiyalardan foydalanish darajasi bilan emas, balki ulardan ongli va maqsadli foydalanish qobiliyati bilan belgilanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. G'oziyev E.G'. Umumiy psixologiya. – Toshkent.
2. Karimova V.M. Ijtimoiy psixologiya. – Toshkent.
3. Davletshin M.G. Yosh va pedagogik psixologiya. – Toshkent.
4. Toffler A. The Third Wave.
5. Prensky M. Digital Natives, Digital Immigrants.
6. Carr N. The Shallows: What the Internet Is Doing to Our Brains.
7. Turkle S. Alone Together.
8. Vygotsky L.S. Mind in Society.
9. Piaget J. The Psychology of Intelligence.